

ЯГОНА ТЎСИҚЛАР ЙЎЛАГИДА МАШҚЛАРНИ БАЖАРИШ ҚОИДАЛАРИ ВА УСУЛЛАРИ

Хушвақтов Шариф Адилевич

*Шаҳрисабз “Темурбеклар мактаби” ҳарбий-академик лицейи чақириққача
тайёргарлик фани ўқитувчиси.*

Аннотация: Ушбу мақола “Темурбеклар мактаби” ва “Ёш чегарачилар” ҳарбий-академик лицейларида ягона тўсиқлар йўлаги мажмуаларидан ўтишни ўқувчиларга ўргатиш учун ўрнатилган тўсиқлар мажмуаларидан ўтишни ўргатиш кетма-кетлигига амал қилган ҳолда ўргатиш яхши натижа бериши ва тез ва аниқ ўрганишларида хизмат қилади.

Калит сўзлар: тўсиқ, зинапоя, кўприк, траншея, қудуқ, окоп, туйнук.

Ёшларни ҳарбийлик касбига йўналтиришнинг энг асосий бўлими Чакирувга қадар бошланғич тайёргарлик фанини ҳисобланади.

“Чакирувга қадар бошланғич тайёргарлик” чакирувгача ҳамда чакирув ёшида бўлган фуқароларни Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари сафида хизмат қилишга тайёрлашнинг таркибий қисми бўлиб мажбурий ўқув фани ҳисобланади.

Ёшларга ҳарбий таълим беришда уларга ҳарбий қисмларнинг жанговар ўқув фаолиятида бажариладиган машқлар, ҳаракатлар ва амалларни ҳарбий қисмлардаги кўшинларнинг жанговар ўқув фаолиятларига мумкин қадар яқинлаштирилган ҳолда ўргатиш кўзда тутилади.

Ўқувчиларда юқори ахлоқий-руҳий сифатларни ҳамда эстетик ва гигиеник маданиятни шакллантиради. Танани соғломлаштириш ва чиниқтиришга доир мажмуавий машқларни ўргатади.

Ягона тўсиқлар йўлагидан ўтиш машқи универсал машқлар жамламаси бўлиб ўқувчилар, ўсмирлар ва ҳарбий хизматчининг тўсиқлардан ўтиш қибилиятини ҳамда унинг чидамлилигини ошириш учун хизмат қилади ҳамда даражасини кўрсатади.

Ягона тўсиқлар йўлагидан ўтиш юзасудан ўқув машғулоти ўқувчиларда табиий ва суний тўсиқлардан ўтиш кўникмаларини шакллантириш, махсус усул ва ҳаракатларни бажариш, гранаталарни аниқлик билан улоқтириш, чаққонлик ва чидамлилиқни гуруҳ бўлиб ҳаракат қилишда олдинда турган жисмоний қийинчиликларни матонат билан енгиб ўтиш, ўзига ишонч ва жасурлик сифатларини ривожлантиришга йўналтирилган.

Осилиб чиқиш ёки ошиб ўтиш усули баланд девор ва тўсиқлардан ўтишда қўлланилади.

Ушбу мажмуада шуғулланиш ўқувчиларни мураккаблиги ва элементларга бойлиги билан қизиқтиради ва жисмоний имкониятларини оширади.

Ўқувчилар ушбу мажмуа элементларини ўрганишлари учун бошқа маҳаллий элементлар камлиги ҳамда ҳаёт фаолиятида шуғулланиш учун шароитлар йўқлигини ҳисобга олсак ўқувчилар фақатгина махсус тайёрланган элементларда шуғулланган ҳолда ўрганишлари мумкин.

Ушбу мажмуа элементлари ўқувчиларга чаққонликни, тезликни, чидамликни, иродаликни, матонатликни ўргатади. Ундан ташқари тез фикрлашни, кўркувни енгиб ўтишни, кучни тақсимлаш каби ҳислатларни ривожлантиради. Ўқувчининг ўзига бўлган ишончини оширади.

“Ягона тўсиқлар йўлагидан ўтиш” йўлаги аскарнинг жанг майдонида ҳаракатланиши учун зарур бўлган куч, чидамлик, тезкорлик, чаққонлик, эгилувчанлик каби жисмоний сифатларни ҳамда довюраклик, бардошлилик, қатъиятлик, мақсадга ва ғалабага интилувчанлик каби иродавий сифатларни тарбиялайди.

Ушбу фаннинг “Ягона тўсиқлар йўлагидан ўтиш” мавзўсини ўргатиш учун қуйидаги кетма-кетликда амал қилиниши керак:

- Тўсиқлар йўлаги элементлари ва ошиб ўтиш тартиби билан таништириш.
- Алоҳида тўсиқларни ҳар бирдан алоҳида ўтиш усуллари машқ қилдириш.
- Тўсиқлар йўлагидаги алоҳида тўсиқ ва тўсиқлар мажмуасидан ўтишни ўргатиш.
- Эгалланган кўникмаларни такомиллаштириш.

Ягона тўсиқлар йўлагидан Ўзбекистон Республикаси Мудофаа Вазирининг 2020 йил “7” майдаги 333-сонли буйруғи билан тасдиқланган қўлланмасида қуйидаги элементлар ўрнатилган.

Йўлак элементлари:

- 1- йўлакнинг бошланиш чизиғи;
- 2- йўлакнинг тез югуриладиган 20 метрли қисми;
- 3- ер сатҳидаги эни 2; 2,5; 3 м, чуқурлиги 1 м келадиган ҳандак;
- 4- узунлиги 6 м, эни 2 м, бўйи 1,1 м келадиган лабиринт. Ушбу лабиринт ҳар бирининг эни 0,5 м келадиган 10 та йўлакдан иборат;
- 5- бўйи 2 м, қалинлиги 0,25 м келадиган девор. Ушбу деворга узунлиги 3,2 м, эни 0,25-0,30 м келадиган тахта қия тираб ўрнатилган;
- 6- бўйи 2 м келадиган вайрон бўлган кўприк. Ушбу кўприк, ҳар бири 0,2х0,2 м келадиган учта тўсидан ташкил топган. Жумладан: биринчи тўсин – узунлиги 2 м; иккинчи тўсин – узунлиги 3,8 м келадиган, 135 градус бурчак ҳосил қилган букик жойга эга (тўсиннинг букилган жойига қадар узунлиги 1 м); учинчи тўсин – узунлиги 3,8 м келадиган, 135 градус бурчак ҳосил қилган букик жойга эга (тўсиннинг букилган жойига қадар узунлиги 2,8 м); тўсинлар орасидаги оралик масофа (кўприкнинг узилган қисми) 1 м. Иккинчи ва учинчи тўсиннинг бошланиш қисмига уч поғонали нарвон ўрнатилган;
- 7- эни 2 м келадиган вайрон бўлган тўрт поғонали зинапоя. Ушбу зинапоя поғоналарининг баландлиги 0,8; 1,2; 1,5; 1,8 м. Поғоналар орасидаги масофа 1,2 м. Зинапоянинг энг баланд поғонасига узунлиги 2,3 м келадиган, тўрт поғонали нарвон қия ўрнатилган;

8- бўйи 1,1 м, эни 2,6 м, қалинлиги 0,4 м келадиган девор. Ушбу деворда иккита туйнук очилган. Пастки туйнукнинг ўлчами 1x0,4 м бўлиб, асоси ер сатхи билан баробар. Устки туйнукнинг ўлчами 0,5x0,6 м бўлиб, асоси ер сатхидан 0,35 м баландликда. Деворга туташган майдон ўлчами 1x2,6 м;

9- қудуқ ва юриш йўлаги. Қудуқ чуқурлиги 1,5 м, ер сатхидаги ўлчами 1x1 м. Қудуқнинг орқа деворида ўлчами 1x0,5 келадиган туйнук мавжуд. Ушбу туйнук қудуқни чуқурлиги 1,5 м, узунлиги 8 м келадиган, бурилиш жойга эга, усти ёпиқ юриш йўлагига олиб қиради. Қудуқдан траншеяга қадар тўғри масофа 6 м ни ташкил этади;

10-чуқурлиги 1,5 м келадиган траншея;

11- эни 2 м келадиган югуриш йўлаги.

Ягона тўсиқлар йўлагидаги элементлардан ўтиш машқи қуйидаги тартибда бажарилади.

Умумий ҳаракатланиш учун масофа – 400 метрни ташкил қилади.

-траншея ичида тик турган ҳолатда вазни 600 грамм келадиган ўқув граната 20 метр наридаги деворга (девордаги туйнукка) ёки девор олдидаги ўлчами 1x2,6 м келадиган майдончага (гранатанинг ушбу майдонга бевосита тушиши ҳисобга олинади) улоқтирилади.

Биринчи граната нишонга тегмаса, граната улоқтириш амали нишонга теккунга қадар давом эттирилади, бироқ гранаталар сони уч донадан ошмайди (агар учала граната қам нишонга ёки белгиланган жойга тегмаса, назорат машқи ижроси учун белгиланган балллар миқдори бир баллга пасайтирилади);

-траншеядан сакраб чиқилиб, тўсиқлар йўлаги бошланадиган маррага қадар 100 метр масофа югуриб ўтилган тарзда байроқча атрофидан айланиб ўтилади;

-эни 2,5 метр келадиган хандак устидан сакраб ўтилади;

-лабиринт йўлаклари бўйлаб югуриб, девордан ошиб ўтилади;

-вертикал тушган нарвондан вайрон бўлган кўприкнинг иккинчи (эгилган) тўсини устига чиқилади;

-тўсинлар бўйлаб, узилган қисмларидан сакраб ўтган тарзда югуриб ўтилади ва сўнгги тўсин учидан тик турган ҳолатга ерга сакраб тушилади;

-вайрон бўлган зинапояннинг учта поғонаси енгиб ўтилади. Бунда, зинапоя поғоналари орасидаги ерга иккала оёқ билан тегиб тушиш мажбурий саналиб, тўртинчи поғонанинг остидан ўтилади;

-девордаги туйнук орқали ўтиб, траншея ичига сакраб тушилади ва юриш йўлаги бўйлаб юриб ўтилади;

-қудуқ ичидан ташқарига отилиб чиқилади;

-сакраганча, девордан ошиб ўтилади;

-нишоб зина бўйлаб тўртинчи поғонага қадар югуриб чиқилиб, вайрон бўлган зинапоя поғоналари бўйлаб пастга югуриб тушилади;

-вертикал тушган нарвондан вайрон бўлган кўприк тўсинига чиқилади;

-тўсинлар бўйлаб, узилган қисмларидан сакраб ўтган тарзда югуриб ўтилади ва нишоб тахта устидан югурганча пастга тушилади;

-эни 2 метр келадиган хандак устидан сакраб ўтилади;

-20 метр масофа югуриб ўтилган тарзда байроқча айланиб ўтилади;

-Йўлак бўйлаб 100 метр масофа ортки йўналишда югуриб ўтилади;

Кейинчалик ушбу машқ бўйича кўникмаларини такомиллаштириш ишлари амалга оширилади.

Шундай экан ҳар бир ўқув муассасаларда ягона тўсиқлар йўлаги ташкил этилиши ва ушбу мажмуада 10-11 синф ўқувчилари шуғулланишлари шарт деб ўйлайман.